

MEGEMLEKEZÉS DR. DUDICH ENDRÉRŐL

1895—1971

LOKSA I.

1971. február 5-én megdöbbenéssel vettük tudomásul, hogy *D u d i c h* pofessor úr gazdag életútja végéhez ért. A magyar zoológia vezéralakja, az ELTE Állatrendszertani Tanszékének ny. egyetemi tanára, *K o s s u t h* díjas, a magyar barlangbiológiai, produktóbiológiai, cönológiai és potambiológiai kutatások megindítója, társulatunk több tisztségének viselője körünkől örökre eltávozott.

Dr. *D u d i c h E n d r e* 1895. március 20-án született a *Bars megyei Nagysallóban*. Édesapja, nagysallói körorvos, az orvostudomány mellett a zoológia iránt is érdeklődött és ezt átoltotta fiába is. Középiskolai tanulmányait *Esztergomban* végezte. Ebben az időben a humán tárgyak is nagyon érdekelték és kiváló eredményeket ért el czeekben is, de a zoológia iránti vonzalma egyre csak erősödött. 1913-ban a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karára iratkozott be természetrajz-földrajz szakra, és ugyanakkor felvételt nyert az Eötvös Kollégiumba is. Egyetemi tanulmányait az első világháború zavarta meg, mert közben három és fél évig különböző frontokon teljesített katonai szolgálatot. Tanári oklevelét így csak 1920-ban szerezte meg. 1922-ben „*sub auspiciis Gubernatoris*” avatták doktorrá az akkoriban *Szegeden* működő kolozsvári egyetem természettudományi karán. 1925-ben ugyanennek az egyetemnek magántanára lett.

Még egyetemi tanulmányainak befejezése előtt a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárába került, ahol 1922-ig mint beosztott középiskolai tanár, majd 1934 júliusáig mint múzeumi őr dolgozott. Itt hosszabb ideig bogarakkal foglalkozott és az első nagyobb tudományos sikerét is a coleopterológia területén érte el. 1920-ban elnyerte a Természet-tudományi Társulat Bugát-díját. Bokor Elemérrel való barátsága adott számára indítékot egyrészt a coleopterológiai, másrészt a barlang-faunisztikai kutatások végzésére. Később rákokkal kezdett foglalkozni és ennek az állatcsoportnak a kutatását élete végéig folytatta. D u d i c h E n d r e a szó szoros értelmében azonban sohasem vált specialistává. Az Ő érdeklődése messze túlterjedt egy-egy állatcsoport rendszertani vizsgálatán. Már muzeista korában szinte az egész állatvilág érdekelte. A könyvtárba érkező folyóiratok, könyvek áttanulmányozása közben készítette a később csak egyre gyarapodó, szinte legendás hírű cédulakatalógusát. Gondolkodására, emberi magatartására jellemző, hogy ezt a nagy munkát nem csak sajátmaga számára végezte; a gazdag irodalmi katalógusa barátai, majd tanítványai számára mindig rendelkezésre állott. Sok fiatal, kezdő kutatónak szolgált ez első útravaló gyanánt. Ezt az igen széleskörű irodalmi ismeretanyaggyűjtést úgy is felfoghatjuk mint egy magasabb életpályára való felkészülést, hiszen ezzel szerzte meg azt a hatalmas tudást, amely alkalmassá tette később a professzori hivatás betöltésére. Látókörének szélesítéséhez hozzájárult a tihanyi Biológiai Kutatóintézetben és a nápolyi Zoológiai Állomáson végzett kutatómunkája is.

1926-ban a Magyar Barlangkutató Társulat alapító tagja és az akkor alakuló társulatnak választmányi tagja is lesz. A rákok körében végzett vizsgálatai döbentették rá, hogy hazánk állatvilágának ismerete még nagyon hiányos. Tudományszervező készségének felcsillanása az Állattani Szakosztály 1927. novemberi ülésén tartott előadása: „*A magyar állatvilág kutatásának megszervezése*”. Az előadásban adott program az akkori időkben nem valósulhatott meg. A Szakosztályban 1941-ben elnöki megnyitó keretében, melynek címe: „*Az állattani honismeret rögzös útjain*”, programját megújította. A szép terv azonban csak 1950-ben, az első ötéves tervben indulhatott meg.

Kutatásai során egyre nagyobb figyelmet szentel a földalatti vizek élővilágának megismerésére. Különösen nagy figyelemmel fordul a barlangok élővilága felé és megkezdte az aggteleki *Baradla*-barlang élővilágának kutatását. Igen nehéz, sokszor sanyarú körülmények között dolgozott itt. Vizsgálatai azonban már túlnyúlnak a barlangi faunisztikán. A mai értelemben vett produkcióbiológiai kutatások hazai alapjait rakja le. Az Állattani Szakosztályban ismertette első nagyobb eredményeit „*Az Aggteleki-barlang élővilágának élelem forrásai*” címen, amely munka 1930-ban nyomtatásban is megjelent, majd 1931-ben elnyerte vele a Természet-tudományi Társulat Margó-díját. A *Baradla*-ban végzett kutatásainak szintézise a *Bécsben* megjelenő Barlangtani-monográfiák (Speläologische Monographien) sorozatban látott napvilágot, „*Biologie der Aggteleker Tropfstein Höhle „Baradla” in Ungarn*” címmel. Ez a 246 oldal terjedelmű munka az európai barlangbiológiai kutatások egyik vezető egyéniségévé avatta D u d i c h E n d r é t . 1934-ben Őt kéri fel a Wolf-féle „*Animalium Cavernarum Catalogus*” bevezető részének megírására. A *Baradla*-barlangban 1958-ban épült meg az első hazai, a világon a 4. földalatti barlangbiológiai laboratórium. Ezzel régi álma teljesült. Élete végéig vezette a laboratórium munkáját.

1958 egyébként is nevezetes dátum volt életében, mert az akkor újra megalakuló Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat elnökévé választja, amely tisztséget 1962-ig viselte. A közben megalakuló MTESZ Karszt- és Barlangkutató Bizottságának elnöke volt 1961-től 1965-ig, 1959-től 1965-ig pedig a Karszt- és Barlangkutató főszerkesztője. Tudományos érdemeinek elismerésül elsőnek kapta meg a *Kadič Ottokár emlékéremet*. 1968-ban a Társulat tiszteleti tagja és díszelnöke és ebben a státuszában maradt haláláig. Elévülhetetlen érdemei vannak a barlangbiológiai kutatások újra élesztésében, fiatal kutatók figyelmének az ilyen munkára való ráirányításában. Biztatására indulnak

meg újra a barlang-faunisztikai vizsgálatok is, amelyek számos hazai barlang élővilágának feltárását eredményezték.

D u d i c h E n d r e barlangbiológiai érdeklődésével szinte párhuzamosan alakult ki a földfeletti vizek élővilágának rendszeres kutatására való törekvése is. M a u c h a R e z s ő vel együtt sürgették a hazai hidrobiológiai kutatások megindítását; elkészítette a hazai folyamkutatás, nevezetesen a Duna kutatásának tervét. 1944-ben a bajai Duna-kutató Intézet csak igen rövid ideig állt, de 1958-ban a folyamkutatási elképzelései is megvalósultak, mert létrejött az alsógödi Dunakutató Állomás. Az Állomás munkáját mint igazgató 1970-ig vezette, haláláig pedig tanácsadója volt. Fáradhatatlan erővel végezte a *Duna* állatvilágának kutatását, feltárását.

1934. július 23-án nevezték ki a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karán az állatrendszertan professzorának. Eddig az ideig rendszeres állatszisztematikai oktatás nem volt az egyetemen. A 39 éves D u d i c h E n d r é re várt az a hatalmas feladat, hogy az akkori idők lehetőségei és anyagi körülményei között a semmiből megszervezze az Állatrendszertani Intézetet, megteremtse az oktatás lehetőségeit. Tanszékének létszáma akkor egy tanársegéd és egy hivatalsegéd volt. Az örökségként kapott régi gyűjteményeket modernizálta. Szakadatlanul dolgozott az egyetemi előadások kimunkálásán. Mint egyetemi tanárt is a becsületesség, lelkiismeretesség jellemezte. Előadásának anyagát állandóan felfrissítette az új irodalmi ismeretanyaggal, szinte óráról órára korszerűsítette. Előadásait a logikus gondolatfűzés és tömörség jellemezte. Minden órájára becsületesen készült és sohasem beszélt feleslegesen. A tanszék megalakulása után rövidesen lelkes hallgatóságot sikerült toboroznia, akik később ugyanolyan lelkesedéssel, mint amelyet professzoruktól láttak, folytatták a kutatómunkát a legkülönbözőbb intézményekben. Tanítványai közül sokan kerültek már az első időkben is a Természettudományi Múzeum Állattárához. Ennek mindig nagyon örült, mert szívügyének tekintette az ország legnagyobb rendszertani intézményével a lehető legjobb, szoros kapcsolat fenntartását.

Mint egyetemi tanár feladatának tekintette azt is, hogy tanítványai közül mindig legyen olyan, aki valamilyen új kutatási irányzat, tudományterület művelését kezdje meg. Így került sor például a cönológiai vizsgálatok megindítására is. Tanítványai először a saját pénzükön, majd a tanszék anyagi támogatásával létrehozták a „*Fragmenta Faunistica Hungarica*” c. folyóiratot. Ennek kiadása 1948-tól 1956-ig szünetelt ugyan, de D u d i c h E n d r e kitartó szervezése következtében „*Opuscula Zoologica*” címen újra megjelent a tanszék önálló folyóirata.

A második világháború pusztításai az Állatrendszertani Tanszékot sem kímélték meg. A gyűjtemény és számos szemléltető anyag szinte teljesen megsemmisült. Ez a nagy veszteség sem törte meg D u d i c h E n d r é t. Nagy kitartással, szívóssággal látott neki, hogy a romokból ismét tanszékot építsen. 1951-ben tanszéke új épületbe, több helyiségbe költözött, személyzete gyarapodott és a Magyar Tudományos Akadémia az újonnan létrehozott Talajzoológiai Kutatócsoportot is hozzá kapcsolta. Így lényegesen jobb körülmények között folytathatta az újjáépítés korszaka után az oktató-nevelői, kutatói és tudományszervezői munkáját.

A Magyar Tudományos Akadémia 1942-ben választotta rendes tagjává. Az újjászervezett Magyar Tudományos Akadémia csak tanácskozó tagjává nevezi ki és 1952-ben a biológiai tudományok doktora fokozatot ítéli oda neki, 1953-ban azonban újra levelező tagként választják meg. 1964-ben kerül sor a rendes taggá választására.

Több éven át a Magyar Tudományos Akadémia Zoológiai bizottságának, majd haláláig a Hidrobiológiai Bizottságnak volt az elnöke. Majdnem két évtizedig volt a Magyar Tudományos Akadémia Biológiai Csoportjának, majd a megalakuló Osztályának csoport, illetve osztályvezetője tagja. Az *Acta Zoologica* főszerkesztője volt 1953-tól. Igen jelentős munkát végzett a zoológiai tervek kidolgozásában, gyűjtéstechnikai könyvek

írásában és a Magyar Állatvilág c. sorozat létrehozásában. Ez utóbbi munkájának elismerésül 1969-ben K a s z a b Z o l t á n -nal együtt a Magyar Tudományos Akadémia Nívódíjában részesült.

Tagja, dísztagja, díszelnöke volt az összes jelentős hazai zoológiával kapcsolatos társulatnak. Külföldiek közül az „*Österreichische Höhlenforschende Gesellschaft*” 1935-ben, 1961-ben a „*Zoologische-botanische Gesellschaft*” választja tiszteleti tagjává. A Magyar Rovartani Társaság *Frivaldszky emlékérem* arany fokozatának, a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat *Kadić Ottokár emléklakettjének*, a K o s s u t h -díj II. fokozatának és a munkaérdemérem arany fokozatának kétszeres tulajdonosa.

D u d i c h professzor távozásakor 218 nyomtatásban megjelent munkáját — folyóirat-közleményeket, könyveket — hagyta itt az utókor számára. Ezek egy hosszú munkás élet kutató és oktató tevékenységének ékes dokumentumai, melyekből mindnyájan meríthetünk.

D u d i c h E n d r é -ről méltán mondhatjuk, hogy nem halt meg, hiszen gondolatai, eszméi a tanítványaiban ma is élnek.

IN MEMORY OF PROF. DR. E. DUDICH

1895—1971

by

I. LOKSA

On the 5th of February 1971 the rich scientific lifeway of prof. D u d i c h came to its end. He was the leading personality of Hungarian Zoology, head of the Dept. of Zoological Taxonomy of *Eötvös University (Budapest)*, K o s s u t h Prize winner, promoter of the Hungarian researches in speleobiology, coenology, potamobiology and production biology, multiply decorated by our Society's awards.

He was born on the 20th of March, 1895 at *Nagysalló (Bars County, Hungary)*. His implanted and inherited interest in Zoology came from his father, who was district doctor of the area. He attended the secondary school at *Esztergom*. In 1913 he entered the *Pázmány University (Budapest)* and was admitted to the *Eötvös College*. During World War I he had 3 1/2 years of active military service. He graduated in natural sciences and geography in 1920. In 1922 he graduated as a doctor "*sub auspiciis Gubernatoris*", at *Kolozsvár University* being at this time in *Szeged*. This very same University appointed him to be assistant. In 1925 he was given the private professors title there.

He was employed at the National Museum's Zoology Dept. in various posts till 1934. This working period made his name well-known in natural sciences. He became specialized in coleopterology, and speleo-faunistics but he never stopped studying the entire zoology, especially as far as the scientific literature was concerned. He worked as a visiting researcher at the *Tihany Biological Research Establishment* and at *Zoological Research Base of Neaples*. During this period he started his research work exploring the biology of the *Baradla*. He was awarded several prizes like was *Bugát* and *Margó* Prizes of Scientific Society. With his monography "*Biologie der Aggteleker Tropfsteinhöhle "Baradla" in Ungarn*" he became a prominent personality of speleobiology.

In 1934 he was appointed to be professor of Zootaxonomy at *P. Pázmány University (Budapest)*, where he started to deliver lectures in this topic and organized the new Institute.

He founded here — with private financial support — the periodical “*Fragmenta Faunistica Hungarica*”, later renamed “*Opuscula Zoologica*”.

He was elected to membership of the Hungarian Academy of Sciences in 1942. Later he became Chairman of the Zoological and Hydrobiological Committees of the Academy, and further Head of its Biology Division.

His activities involved elaboration nation-wide research projects, writing and editing monographs on international scale.

He founded the fourth speleobiological laboratory on the World, the first in Hungary. This Laboratory has been run since 1958.

In the very same year, 1958, the reestablished Hungarian Speleological Society elected him Chairman in 1961, he became Chairman of Speleological Committee, and between 1959 and 1965 he was the Chief Editor of the journal *Karszt- és Barlangkutatás*. He was decorated with the first *Kadić O. Medaille* for his scientific lifework. In 1968 he became Honorary Member of the Society, and later Honorary President. Among a national awards he received the *Kossuth Prize* and twice the *Golden Labour Award*. On the international scale he became Honorary Member of the Austrian Speleological Society and the Zoological-Botanical Society.

We have inherited 218 scientific publications — articles and books — from his lifework, as valuable documents of his researches and educational work. Therefore we can really say, that the ideas of Professor Dudich have never died, they will survive, being implanted in the minds of his students!

